

DALMAR: Taariikh Nololeedkii Ibraahin Ismaaciil Uurcad (Qaybta 5.2)

CUTUBKA 5^{aad}

Yurub (1918 -1928)

[...] Waa dambe, ayaa kaawooyinka dhuxusha laga qodo waxaa ka dhacay gadood shaqa-joojin ballaaran ahaa. Dhawr bilood ka dib ayay hudheelladii aan saarnayn na xammili waayeen oo kaydkoodii oo dhan dhammaaday. Sidaa awgeed, ayaa nin walbaa ku khasbanaaday in uu u hawlgalo sidii uu wax uu cuno u raadsan lahaa. **Faarax Samakaab** aniga waxa uu iga oggolaaday in aan gurigiisa sii seexdo, xilliyada la cuntaynayana maraakiibta ayaan u tegi jiray bal in dabbaakh ama kuuli midkood aan wax la soo dhadhamiyo.

Xilligaa waxaa meesha ka dillaacay duray xun, waxaana dhacday in dadkii isbitaalka tegay aan dib loo arag. Inteennii kale markaa waxaa naga dhaadhacday in dadka madowga ah isbitaalka lagu laynayo, si walba oo aan u xanuunsanaynna, waxaan mar walba sheegan jirnay in aan ka soo raynaynno si aan isbitaalkaa baas uga baxsanno. Cudurkaa ayaa sidii in badan oo saaxiibbaday ahaa igu dhacay oo aan tacbaan la noqday, hase ahaatee waa ka kacay.

Markii aan sagaal bilood shaqo la'aan, ahaa ayaa waxa aan helay markab aan **Hamburg** [Jarmal] u raacay oo la soo noqday.

Intii aan Cardiff joogay waxaan u badnaa **masalle** yar [masjid ama mawlac yar] oo Carab hudheel haystay uu ka sameeyay ardaaga dambe ee gurigiisa. Maalin ayaan masjidkii tegay, markaa ayaa waxaa ii muuqday nin cad oo cunno-kariyihii meesha af Faransiis kula hadlaya. Waxaa iga yaabiyay Faranjiga Carabta ku dhex jira, markaa ayaan la istaagay. Cunno-kariyihii ayaa wuxuu ii sheegay in ninku xiisaynayo in Diinta Islaamka uu wax ka ogaado. Markaa ayaan, in kasta oo aanan cilmi badan meesha ku hayn, ugu tabarucay in aan ka baro intii aan ka aqiin. Waxa aan warsaday halka uu ka yimid iyo

cinwaankiisa. Wuxuu iigu jawaabay; “aad ayaan ugu farxi doonaa soo dhowayntaada haddii aad iigu timaaddo.” Xoogaa markii aan la sheekaystay ayaan ka tegay oo salaad galay.

Dhawr beri ka dib ayuu ninkii aan is barannay soo diray nin saaxiibkii ahaa oo Cardiff degganaa oo magaciisa **Hugo** iigu sheegay. Gassy ayaan waxa uu doonayay in uu ogado haddii aan todobaad iyo meelaha tuuladiisa la soo joogayo. Waa oggolaaday. Dabadeed Hugo ayaan waxa uu iga codsaday in aan gurigiisa ugu tago waqtii uu cayimay, si uu ii sii sagootiyo. Waxaa jiray nin saaxiibkay ahaa, **Ismaaciil Xaaji**, oo aan diricnimo ku aqin. Wuxuu iigu jawaabay; “haddii taariikhda intaa ah aad ka hor war iga waydo, u tag ninkaa, isaga ayaan iga mas’uul ah e.” Ismaaciil waxa uu ku dedaalay in uu i baajiyo, laakiin aniga ayay iga go’nayd in aan bal belo ka war doono.

Gurigii ayaan isa sii taagay oo gambaleelka yeershay. Albaabkii ayaan la iga furay, waxaana la igu soo dhoweeyay kursi jilicsan oo raaxo leh. Wuxuu iigu jawaabay; “Waxaa jiray nin saaxiibkay ahaa, “haddii taariikhda intaa ah aad ka hor war iga waydo, u tag ninkaa, isaga ayaan iga mas’uul ah e.” Ismaaciil waxa uu ku dedaalay in uu i baajiyo, laakiin aniga ayay iga go’nayd in aan bal belo ka war doono.

¹ Ninkani waa Eugène Gespard ”Gassie” Marin oo aan taxanaha bilowgiisii xoogaa ka niri. –Boodhari

soo dhex istaagay waxa uu iila ekaa cimlaaq. Waxa uu ahaa ninkii ugu dheeraa ee aan abid arko. Baqdintii ayaa igu sii badatay, laakiin igu ma sii daahin. Qof wanaagsan ayuu ahaa, waliba dhoollcadaynta iyo waji furnaanta. “Haye diyaar ma tahay?” ayuu igu yiri. Dabadeedna xarunta tareenka ayaan u raacay, halkaa oo uu inta tikidh iiga jaray uu tareenkii **Stroud** u socday igu ogAADAY.

Baqdin tii hore ka sii daran ayaan se dhankii kale ugu tegay. Gassy oo labbis nooc aan la yaabay ah xiran ayaa kaalinkii Stroud taagan oo igu sugayay. Mar ayaan ka cagajiiday in aan u dhaqaaqo, haddana se kuurinimadaydii ayaa baqdintaydii ka qaalib noqotay. Halkii ayaan toddoba mayl oo taag sare u badnayd ka wada lugaynnay. Hadalkii Gassy oo isna si kale iila ekaa ayaa shakigii igaga sii daray. Ugu danbaytii waxaan nimid bangaladiisii uu **Iskaashatada Whiteway** ka degganaa. Xaaskiisii ayaa iyaduna farxad iyo furfurnaan igu qaabbishay. WAXAAN ISLU DEYAY IN AAN IS DAREENSIYYAY IN MINANKU KAYGII II YAHAY. Dabadeed, maadaama ay markaa waqtii dambe ahayd, markiiba waa iska kala seexannay. Qolkaygii ayaan inta hoosta ka soo xirtay bastoolad aan watayna barkinta hoos gashaday. Nalku habeenkii oo dhan waa ii shidnaa, hurdo qumanna ma ledin. Haddii ay dhacdo in qof albaabka soo jiiro ama uu daaqadda ka soo dhaco, waxa aan diyaar u ahaa in aan is difaaco. Alle mahaddi e, habeenkaa cidina igu ma soo hambaasin.

Subixii dambe, markii aan quraacannay ayuu Gassy islu deyay in uu cilmi Juqraafi igu xiise geliyo. Maab uu isugu dhigay oo ku saabsan khariido-bii’eedka caalamka ayaa gidaarka surnaa. Aniga waxba iiga ma muuqan aan ka ahayn jaantusyo sixir la moodo, haddii aan wax ka bartana waxaan is lahaa balaayo ayaa kugu dhacaysa. Sidaa awgeed ayaan si madax-adayg ah qalbiga uga xirtay maaddadaa. Dhanka kale, saaxiibkay waxaan u muujiyyay in aan doonayo in aan baro waxa Allaale wixii uu doonayo in uu iga barto.

Isla subaxaa ayaan warqad u qoray Ismaaciil Xaaji. Waa warqaddii iigu horreysay ee aan af **Carabi** ku qoro. Mar aan saa u sii fogeyn ayaan higaadda af Carabiga Cardiff ku bartay oo rajo wayn kama aan qabin in Ismaaciil warqaddayda wax ka garto, laakiin ugu yaraan waxay u muujinaysay in aan wali noolahay.

Laba toddobaad ka dib, ayaan Cardiff ku soo laabtay oo markab ka raacay **South Shields**. Dabayl tii ugu xumayd inta aan xusuusto, ayaan **North Sea** nagu dhex heshay oo hayaayadda hore ee markabkii dhexda ayay kala jabtay. Wuxaan isu marnay **Hamburg, Rotterdam, Aden, Karachi, Bombay** iyo **Calcutta**, dabadeedna waxaan ku soo laabannay **Falmouth**. Markab ayaan haddana u raacay **Buenos Aires**, dabadeedna Cardiff ayaan ku soo laabtay.

Markabkaa markii aan ka soo degay, ayaan mar kale Whiteway ku laabtay. Dabadeed aniga iyo Gassy ayaan London isu raacnay, mar uu ka shaqaynayay Madxafka (the **British Museum**). Waagaa ayaan waxa aan u tegay **General Shipping Office** si aqoonsiga magacayga wax looga beddelo. Warqadaha waxaa iigu yiil magac aan qaatay oo ahaa **Saalax Cabdullaahi**², waxana aan doonayay in markan aan magacayga saxda ahaa la soo noqdo.

Markii saaxiibkay soo jeediyay in aan tareenka dhulka hoos mara raacno, uma riyaaqin taladaa ahayd in aan godadka faranfarka galo, laakiin geesinnimo ayaan sheegtay oo afka isaga shubay si aan saaxiibkay u tuso in aanan nin baqaya ahayn. Wuxa iyana aan ku sigtay in aan ka dhaco markii aan ka deganayay jarjanjara socota. Markaa wixii ka dambeeyay mar walba waa ka boodi jiray. Waxaa iyana la yaab igu ahayd in aan ogado halka ay ka soo gasho dabaysha mar walba tareennada dhexdooda nagu afuufaysa. Waxaa oo dhammi waxa ay ila noqdeen wax aan caadi ahayn. Magaalada ayaan xoogaa

² Magacani sida ay aadka ugu dhowdahay waa kii ka soo raacay markii uu ku shaqo gelayay aqoonsigii ninka saaxiibkii ahaa, ka dib markii warqadihiisii aqoonsiga saxda ahaa ay Jabuuti uga soo lumeen. –*Boodhari*

dhex marmaray, madxafyo badan oo aan aad uga helayna waa booqday.

Markii aan Whiteway ku laabtay waxaa ii yimid Taliyaha **Booliska** Stroud oo doonayay in uu ogaado waxa aan meesha ka qabanayo. Waxa uu si mug leh u koobbiyasay warqadahyagii rukhsada iyo dukumiintiyo kale. Sidaa oo kale, waxaa isna dabagal igu hayay oo saaxiibbaday iga waraystay sargaal kale oo ka tirsanaa booliska Cardiff³.

Gassy waxa uu doonayay in aan sii joogo, laakiin noloshaa dabacsani iima cuntamayn iyada oo hooyaday ay igu dhawrayso carrigii fogaa ee Soomaaliyeed. Waxa ay igu la qummanaatay in aan inta sida ugu dhakhsaha badan lacag u xoogsado aan carrigaygii aado. Sidaa awgeed ayaan shan bilood oo fasax dheer ahaa ka dib ku soo laabtay Cardiff. Halkaa waxaa mar kale igu soo booqday booliska oo doonayay in uu ogaado waxa aan Whiteway ka doonay.

Janawari 24, 1924, ayaan safar ugu baxay Koofur Ameerica (**South America**). Hase ahaatee gu'gii ayaan Cardiff ku soo laabtay.

Saaxiibkay ayaan markaa waxa uu ii sheegay meel **Wembley** la yiraahdo oo waxyaalo badan oo dunida dacalladeeda kala duwan laga kala keenay lagu arki karo⁴. Halkaa ayaan isu raacnay. Waxa aannu ku soo aragnay mashiinno waawayn oo kaligood is wada iyo waxyaalo kale oo aannaan garanayn aad se cajiib u ahaa. Indha-daraandar ayaan ka qaaday anigu. Waxay iila ekayd sidii in reer Yurub adduunka oo

³ Dabagalkani waxa ay u badantahay in uu salka ku hayay Iskaashatada Whiteway oo loo tirianay xagjir xagga hantiwadaaggaa u janjeedha. Waxa kale oo iyana dhici karta in loo aanaynayo dadka halkaa isku urursaday oo lagu yihiin in ay liddi mucaarad ah ku ahaayeen Imberyaaliyadda iyo gumaysiga reer Yurub ku hayeen dadyaw badan oo Soomaalidu ku jirtay. Malaha waxaa looga baqayay in ay dakaa dhulalkoodii iyo dakoodii la gumaysto baraarujiyaa. Waxaa la ii xaqiijiyay in waagii dambe ee uu Ibraahin Uurcad dalkii oo wali Ingiriis gumaysto ku laabtay in xabsi-guri lagu xukumay. —Boodhari

⁴ Waagaa waxaa la qabtay bandhig wayn oo la oran jiray **the British Empire Exhibition** (Abriil-Oktoobar) oo lagu soo bandhigay dadyaw iyo dhaqammo Soomaaliyi ku jirtay, alaaboojin iyo waxsoosaarro badan oo laga kala keenay dunida Ingiriisku gumaysan jiray dacalladeeda. Bandhigga ulajeeddoonyinkiisa waxaa ka mid ahayd tookh iyo awood muujin (siiba xagga teknoolajiyada casriga ah) oo Ingiriisku imberyaaladdiisii gumaysiga ku dhisnayd oo sii liicaysay ku bakhti-afuufayay. —Boodhari

dhan loo sameeyay oo inta ay gacanta uun fidsadaan ay wixii ay rabaan barwaaqadii Caalamka iska soo haabanayaan, sidii sixirkii. Markii galabtii ugu horreysay aannu Wembley ka bogannay, ayaan aadnay **Bloomsburry**, si hudheel aan seexanno uga dayanno, maadaama aan goosannay in aan todobaad sii joogno. Hudheellada badankoodu waa buuxeen, laakiin amakaagga saaxiibkayna ila arkay; xataa kuwii meeli u bannananayd waa i diideen in ay i hoyiyaan. Daal iyo niyadjab annaga oo la luudaynna, ayaan is niri bal xaggaa iyo **Rowton House** isku daya, iyada ayaan cidina meel ay habeen dhinaca dhigto ka waynayn e. Nasiib darro, halkanna waxaa si xushmad leh na loo ku yiri “waa ka xunnahay, dadka aan caddaanka ahayn halkan laga ma aqbalo.” Halkii ayaan ka sii luudnay ilaa uu na hoyiyay **Yuhuudi Ruush** waayeela ah oo badmareen **Saybeeriya** ilaa **Shiinaha** markab ku maray ahaa.

Maalintii ay ahayd in aan laabanno, ayaan Gassy ku ballannay in aan ku kulanno *the British Museum*, laakiin tareennadii dhulka hoos marayay ayaan ku dhex lumay, magacyada xarumaha looga degtana degdeg uma akhrin karin. Tareenkii ayaan **Badington** ku gefay, markaas ayaanan ilaa ay xilli habeen dambe gaadhay Stroud iman. Magaaladii oo dhan ayaan ku wareegay oo ka waaway wax habeenkaa qol aan seexdo iga kireeya. Ugu dambayn waxaan helay nin booliis aan shaqo ku jirin ah oo igu la dedaalay intii karaankiisa ahayd sidii aan jiif ku heli lahaa. Meelo badan ayuu iila tegay oo isku deyay in uu u sharraxo in aan ahay raaciyyad British oo waliba ciidammada badda ka tirsanaa xilligii dagaalka. Ugu dambayntii, mar uu xataa isagii quus joogo, ayaawaxa aannu helnay islaan waayeel naxariis leh ahayd oo naga yeeshay in ay i hoyiso. Subixii ayaan ka lugeeyay oo Whiteway aaday.

Janawari **1925**, waxa aan shaqo ka helay dooni aan ka raacay **Scotland** oo aan laba goor ku tagnay **Aljeeriya** iyo **Tuuniisiya**. Dabadeedna

mid kale ayaan kaga biiray Cardiff. Markabkani waxa markii hore aan ku tagnay **Cadan** oo uu 12 maalmood dhuxul ku dejinayay. Fursaddaa ayaan ka faa'iidaystay oo magaalada u degtay. Halkaa ayaan farxad aan la soo koobi karin ii ahayd in aan ugu tegay in badan oo ka mid ahayd saaxiibbadaydii aan waagii aan wiilka yar ahaa wada ciyaari jirnay. Farxaddii se naxdin ayaan xigtay! Nin carrigeennii ka yimid, ayaan soo sheegay in ay hooyaday bil ka hor geeriyyootay.

Meel walba oo aan joogo sawirka hooyaday qalbiga ayuu iigu dhignaa. Rajada noloshayda ugu waynina waxa ay ahayd in aan dib isu aragno mar aan awoodo in aan wax walba oo ay doonto u tari karo inta nolosheeda ka hadhay. Maxay se kuugu taal, markaa ayaan ogaaday in aan riyadaydii rumoobi doonin.

Shaqadaydii markabka ayaan isaga laabtay. Dabadeed waxaa dhacday in haamaha biyaha karkariya ee uumiga dhaliya uu gudahooda ku dhashay milix. Markaa ayaan la ii diray oo la i yiri ka soo xoqa. Halka laga galo aad ayay ciriiri u ahayd, laakiin aniguna waa dhuubnaa. Wuxuu iigu jawaabay “War biyihii waa tifqayaaneey!” Dhab ahaan aniguba waa maqlay tifqaanka ka baxayaa tuubbada labada haamood xiriirisa. “War waa uun biyo qaboow oo tuubbada dhexe ka yimid” ayaan ku iri oo xaqqiiddii iska sii wadannay. Mar kale ayuu wiilkii ku celiay “war heedhaha biyihii waa sii badanayaan.” Waxaan wayddiiyay “ma kululaanayaan?” Wuxuu iigu jawaabay “haa!” Waxaan ku iri “war haddaba isaga soo carar.” Isku yaac ayaan halkii ka dhacay. Anigii oo haanta dhexe xoqayay ayaan tuubooyinkii bilqanaa dirqi iskaga wareejiyay markii uu uumigii soo bilowday. Labadii wiil oo iga

horreeyay intii ay duleelkii sare ee ciriiriga ahaa isku makakabinayeen ayaan dareenmay uumigii oo meel walba ku baahay. Kii aan ka dambeeyay ayaan markaa baritaar ku riixayaa intii tamartaydu dhammayd oo dhan si aan meesha uga dusiyo aniga oo kor ugu qaylinaya ilaa uumigii aan ku haftay. Markii hadal aan kari waayay ayaan bilaabay in aan qanqandhuufto oo lugta ka qaniino. Wiilkii dirqi ayuu kaga baxay meeshii. Haddii aan hal miridh ku sii jiri lahayn annaga oo nool ayaa uumi kululi na leefi lahaa. Isla markii aan dibedda u soo baxayba waa dawakhay, waxaana aan soo nibdaaday rubucsaac ka dib. Injinneerkii waxa uu noo sheegay in si kam'a ah wax u dhaceen, kama se siisan. Markaa ka dib in aan haamahaan uumiga galo waa iska diidi jiray.

Markabkii **Cadan** waxa uu kasii aaday **Hindiya**, dabadeedna **Iglan** ayaan ku soo noqonnay. Markaa ayaan go'aansaday in aan Whiteway ku noqodo oo halkaa dego. Maxaa yeelay Whiteway waxa ay ahayd meesha kaliya ee aan Yurub ku ogahay in ay tahay meel la ii qaddarinayo sidii qof iyo saaxiib dadka la siman ah, jawiga guud ee meeshana waa iiga fiicnayd meel walba, in kasta oo ay ahayd meeshii adduunka iigu qaboobayd. Waxa ay i soo xusuusisay carrigaygii nolosheeda iska sahlan ee aan ka badbadiska iyo kala-takoorka aan lahayn. Qof walbaa kan kale waxa uu ugu yeerayaa magaciisa koowaad, kulanka bulshada ee xaaladaha jira looga arrinsado laguna guddoonsho waa sidii qoys ballaaran oo qof walba waa uu u furanyahay in uu sida uu doono uga qayb galo.

Waagaa waxaa jiray bas ka dhex shaqeeya Stroud iyo **Chaltenham** oo Iskaashatada mari jiray. Maadaama sinimada in aan galo ka heli jiray, badanaa Stroud ayaan u raaci jiray oo kaga soo laaban jiray. Habeen ayaan soo-noqodkii baskii iga soo tegay, markaa ayaan soo lugeeyay. Waa habeen gudcur qama ah, dabayl qaboobi dhacayso, wax yar ka dibna roob ayaan cir iyo dhul isaga yimid. Waa rafaadsanaa, waxaa se

igu soo dhacay waaya-aragnimadii Rowton House iyo kuwo kale oo la mid ah oo isla magaaladan iga qabsaday. Markaa ayaa waxa aan is iri cidna meel aad seexato ma warsan kartid, maxaa yeelay waxa aad meesha ka tahay uun garanwaa Afrikaan ah. Rafaadkii jirka iga haystay waxaa iigu darsamamy dareenka murugada leh iyo kelinnimada oo boqol mar ka sii xanuun badan. Markaa ayaa xiskii i tegay. Wuxaan isku la faqay; “Madow iyo caddaan horta waa walaalo. Caddaankii ayaa hor baraarugay, haddaba muxuu falay si uu walaalki madoobaa u isagana u kiciyo? Gacmaha ayuu inta sidii yaambadii (*octopus*) dhan walba kaga qabtay dhiiga ka jaqay. Markaa ayuu haddana, sidii aanay taasi waxba u ahayn, cay iyo cadaab ugu sii daraa. Intaa uga ma haro e, hilibka walaalkii ayuu inta digaagiisa u waro haddana isla hilibkaasi waa xaaraan la soo indha-cadyahay. Cakuye Yurubiyaanku nasiib badanaa! Meeshii uu tagaba waxaa uga horreeya soo dhawayn uu isku hallayn karo. Laakiin marka kii Afrikaan miskiinow ahaa uu is yiraahdo bal xoogaa adduunka soo arag, meeshii uu tagaba waa la yasayaa oo laga shakiyayaa midabkiisa darti. Bal muxuu dhimay haddii diirkii awoowayaashi qorrax kululi madoobaysay, halka kan cad qorrax la’ani sidaa u gashay. Adduunyooy gardaran!”

Markii aan Whiteway ku soo laabtay ayaan ugu tegay saaxiibkaygii reer Biljam oo shaqadiisii ku foogan. Markaa ayaan waxaa i qabatay inaan iraahdo “war adna waxaad uun ka tirsantahay duulkan inkaarta qaba ee Afrikaanka cadaadiska ku haya.” Taasi se iiga ma rayn. Wuxuu i wayddiiyay in aan soo danastay oo aan fiicanahay, aniguna waxaan ugu jawaabay “alright, thank you!” Wuxuu igu la taliyay in aan dharka iska beddelo, laakiin kama yeelin e toos ayaan sariirta u aaday. Subixii xigay markii aan soo tosay qorraxda ayaan qolkaygii ka dhex ifaysay. Dabadeed markii wixii xalay i soo maray aan soo xusuustay ayaan garnaqsaday. Ugu horrayn waxaa ii baxay doqonnimadaydii ninka saaxiibkay, walaalkay doonaya in uu si walba

ii taakuleeyo, aan ka la mid dhigay duul qabka iyo quursiga axmaqnimada lehi ay ka dhigeen arxanlaawayaa wax cabburiya.

Sidee qoon dhan dambigood hal nin ah loogu saarin karaa? Haddii caqliga la kaashanayo, sidii aan markaaba yeelay, soo anigii sii xoojin mayo cunsurinamda midabka ku dhisan? Waxaa si fiican iigu sii caddaatay in isla Yurubtan laga helo dad qalbi wanaagsan oo u soo banbaxay burburinta jaahilnimadaa qaybo dhan oo bani-aadanka ka mid ah kala qoqobtay, isla markaana raadinaya walaaltimo iyo sinnaan dadka ka dhexaysa. Tabtaa oo miiran ayaa ka buuxay saaxiibbadii aan ku yeeshay Whiteway gudaheeda. Xaqiiqo ahaan dibaddeedana waxaa joogay mutadawiciin naftooda u hibeejay u adeegidda nabadda , caddaaladda iyo isfahan wanaagsan oo dhex mara dadyawga oo dhan.

Baanis Dheeraad ah

Imaanshihii dhaqanka gumaysiga reer Yurub uu Carriga Soomaaliyeed yimid waa nooga daray. Waa dhab in waayadii hore ay badanaa laba qolo is qoomi jirtay oo ay dabadeed warmo iyo fallaaro ku dagaallami jireen. Waxaa dhici jirtay, sida ay u badnayd, in dhowr nini nafta waydo in kale oo bandanina dhaawacyo soo gaaraan. Goobaha faraha la isaga gubto waxaa ku dhiman jiray ilaa 10 ama 15 nin, intaa oo malaha noqon karta 2% ragga dagaallamay ka mid ah. Taa ayaa dhici jirtay markii aannu “cawaanta” ahayn, sida reer Yurub ka dhaadhacsan, ama sida aan anigu u dhigi lahaa; intii aannaan “cawaan dhab ah” noqon. Maantadan la joogo, marka hubka qarxaa baahay, ragga 15% goobta ayaa la dhigayaa, dhaawacyaduna waa ka sii foolxunyihii sidii ay ahaan jireen. Waagii hore, marka geesi go’ayo waxaa dili jiray mid kale oo u dhigma, maantana xabbed wiifto ah (habowday) ayaa sahal ku dili karta.

Waagii aan yaraa, marnaba qabiilka ama jilibku dhexdiisa isma guursan jirin. Dhaqankani waxa uu wax badan ka tari jiray xasilinta nabadda iyo deris-wanaagga qabiilooyinka kala duwan. Ninku reer

xididkii soo dhowayn fiican ayuu kala kulmi jiray, xataa haddii ay qabiilkiisa dagaalsanyihiin, xididnimadiisa ayuuna u adeegsan jiray nabadaynta suubban. Sidaa oo kale ayaa reerku ku farxi jiray marka mid dhallinyaradooda ka mid ahi ka guursado reer tiro badan, maxaa yeelay waxa ay sidaa ku yeesheen saaxiibbo badan. Maantay caadooyinkaa laga faa'iidi jiray waa sii suulayaan, rag badanina waxay aad uga guursadaan dumarka reerahooda, badanaa iyaga oo xagga maalka ugu xilanaya.

Siyaabo badan ayay keeniddii lacagta iyo xeerarka reer Yurub iyana wax aan munaafaqnimo iyo anshax-xumo ahayn aanay u soo kordhin. Waa is aammini jirnay waagii hore, marnabana been qayaxan ma aannaan sheegi jirin. Ninku walaalki marka dirirta dagaal lagu jiro waa ka garab dagaallami jiray, laakiin marnaba garta ugu ma eexan jirin. Wuxuu ku warceliyay “haddaa walle anaa dhalay oo wiilkay waa ku bannaanyahay.” Mid kale waxa ay leedahay: “haddii wiilkaaga iyo wiilka midgaanku⁵ gar kuula wada yimaadaan, kan midgaan haddii aad rabto dil, laakiin gartiisa sii.”

Haddii ay qof qabiil shisheeye ah isu gar dhigtaan, ragga tolki ahi waxa ay kula dardaarmi jireen “wixii lagugu xukumo in la bixiyo waa ay iska sahlantahay oo in ay ceesaan ari ah kaliya noqoto ayaaba

⁵ Halkan waxa aan tuhunsanahay in asalkii hore eraygu *gaal* ahaa ee aanu *midgaan* ahayn, marka loo eego orahda Soomaaliyeed ee caanka ah “*gaalka dil gartiisana sii*”. Labada qoraa ee sheekada u kala dambeeyay midkood in uu beddelay ayaa dhici karta (waa tuhun aan xaqiiqo loo hayn ilaa hadda). Waxaa xusid mudan in ay iyana jirtay xaalad tan oo kale ahayd oo aanan si fiican u xusuusan karin hadda. Qoraa ajnabi ahaa (?) ayaa kelmad in ay tan ruuxeeda ahayd (*gaal*) aan u malaynayo beddelay, wax ku kallifayba. Sida uu ku fashilmay waxa ay ahayd isaga oo xarafraacii tix ay ku jirtay kelmeddu beddelkii ku jebshay, aqoondarro habka samayska iyo miisaanka tixda Soomaaliyeed ka haysay darteed. –Boodhari

dhacda, laakiin marnaba ha noo soo jiidin ceebta ka ratibanta markhaati-beenaale ama dhaar-beenaale.” Kii labadaa ama masabbid lagu helo kuwaadhar la siin mayo, sida kaliya oo u bannaanina waa in uu ceebtiisa carriga isaga haajiro.

Maxaa se ka dambeeyay! Maanta ninku walaalki ayuu halligayaa ama khayaanayaa haddii uu is yiraahdo maal ayaad ku helaysaa. Nin aan dambi lahayn ayuu maxkamadda u taxaabayaa si uu hantidiisa u meersado, mid markaahti-beenaale u furana waa iibsanayaa oo bililiqada la qaybsada. Dadku waxay diyaar u yihiin in ay xaqa awdaan, in dilaacintiisa lacag lagu siinayo ma aha e. Rubiyad qura ama ka sii yar ayay darsin dhaar-beenaale ah u marayaan. Indhaha ayaa na waawaynaaday madaxyaduna waa na yaryaraadeen oo na adadkaadeen. Lacag raadinteed ayaa na waashay. Indhaheenna doorbiinnada la moodo ayaan rubiyadda lacagta ah kaga aragnaa meel hal mayl iyo ka shishe jirta, laakiin aad ayay u adagtahay in maskaxaheenna wax wanaag ahi ku duxo. Rag rag ah ayaan ahaan jirnay, haddana waxa aan noqonnay wada caadaqaatayaal miiran. Waxaa jirtay waa ninka khayr iyo nabaddoonka ah loo qiri jiray oo dhammaan tolki iyo colkiba sidaa lagu wada jeclaa. Laakiin maanta, haddii aad xataa khaa’in Rabbi ka furtay tahay dad ayaa wax ku moodaya, haddii aad nin wanaagsan tahayna doqon ayaa laguu haystaa oo in degdeg la is kaa dhaafiyo ayaaba la doonayaa.

Dalkaygii haddii aan ku noqdo ila ma aha in la ii oggolaanayo in aan nabad ku seexdo, jaahilnimada cusub ee nagu habsatay darteed. Allow runta diirka ma ka caddeeyay! Anigu kolley Soomaali iyo dadka oo dhan khayr ayaan u rajaynayaa. Waxa aan se kuu sheegay uun waxa *ilbaxnima-ku-sheeggu* ay na taaratay, adiga ayaana kuu daynayaa in

aad kala xukunto in aan “cawaannimadeenii” isaga sii jirno iyo aan “ilbax noqonno⁶. ”

Si kasta oo ay dib ka noqotaba, waxa aan doonayaa in aan hambalyo kal iyo laab ah u diro mufakiriinta adduunka ee aan wali qolqollada yaryar maxaabiista ku ahayn ee quruxda wayn ee adduunka ballaaran u muuqato [thinking outside the box!]. Waa kuwa caqliyada lama-dagaannada lagu abaarsaday ah naga raraya ee doogga iyo haraca lagu raysto geeddiga noogu furaya. Iyagana aan raaciyo kuwa bakhaylnimada meel iska dhigay ee raadinaya bulshowayn caalami ah, caddaan, madow ama hurdi midabka ay doonaan ha yeeshen, illeen aniga waa isugu kay mid e. Eebboow aan kuwaa dunida guudkeeda laga waayin, illeen haddii ay dhacdo in la waayo waa aadane ciribgo’iisii e.

Dhaygag⁷: tix gunaanad ah

[*Hooyaalayay, hoyaalayeey, hoyalayeey’ hooye’!*]

Aniga dhigaha Soomaaliyeed way dhiggaa simane

Wada dhawro mooyee ma jiro nimaan ku dhaataaye

Dhex ahaan *Ducaaloow*⁸ maxaan dhihi karaa caawa?

⁶ Halkan duurxul qoto dheer oo maad (satire) ku dheehantahay ayuu uga dan leeyahay Ibraahin. Waxa uu leeyahay, sida aan u fahmay, reer Yurub waagii hore ayay si ay noo gumystaan na oran jireen “cawaanta” madow ayaannu ilbixinaynnaa oo iftiinka aan ku liibaannay tusaynnaa. Illeen waxa ay “ilbaxnimada” ku sheegayeen ayaaba jaahilimo tii ugu xumayd ah! Waagii ay “cawaanta” nagu sheegayeen ayaan runtii ilbax ahayn, hadda oo ay na ba’saaddeenna waxa aan dhex muquuraynnaa jaahilmo mugdi dhaba ah. –Boodhari

⁷ Magacan *Dhaygag* aniga ayaa ula baxay tixda ee asal ma ahayn. –Boodhari

⁸ Ninkan *Ducaale* ah ee uu ku halqabsanayo waxaa loo badinayaa in uu seeddigi ah, sida qof durriyaddii Uurcad ahi ii sheegay. Gabaygan in uu dhanyahay oo wada toosanyahay ma hubo. Intaa ayaa ku til halkii qoraalka aan tarjumay ku yiil. Xarafraaca *dh* labaaley ah ayaan ka dhex gartay baydadka oo Soomaali sidii Ingiriisigii loo higaadshay oo jajaban ahaa, dabadeedna waa isku tooootsiyay uun. Akhrisyeyaashu haddii ay wax war iyo wacaal ah ka hayaan tixdan ha nala wadaageen fadlan. –Boodhari

Shan kun geni haddii layga dhigo ama kor loo dhaafo
Dhiiggayga inaan suuqa dhigo igama dhawrtaane
Harka dhabah dharaartiyo naftiyo dhuuxa iyo Diinka
Hoosiis sidaw dhaafsataan **dhaygag** bay dilaye!

Dhuunkaal inay cuneen waxaad ku garan dheelallaabada e
Dhalanteed u muuqday dhib li'i ugu dhaqaaqaane
Dhengedehay is yeeleen dhallaan igala waawayne
Dhinacayga weeyoo anaa dhaawicii qaba e.

Diradiruhu dhoolkuu mar rido dhaxalkii waa yaale
Quddaha dhuunta laydiin daraa dhuuxu waa callafe⁹
Dhaca haddii la daayoo wanaag haanta laga dhaansho
Iyo nabad dhulkoo lagu maraan dhereg la waayeene
Dhex ahaan Ducaaloow maxaan dhihi karaa caawa?

Intaa ayay ku dhantahay intii ku tiil halka aan taxanahan ka soo tarjumay. Waxaa se jirta in ayan mahadhadii Uurcad intaa kaliya ahayn. Intii aan taxanahan soo tebinayay waxaa i soo gaaray qayb kale oo ku taal meel kale. Halkaa kale inta ku taal ee aan taxanaheenna ku jirin oo dhowr qaybood noqon karta in aan raacsho ayaysan ka fursanayn ee la soco qaybo kale oo hor leh, Ilaah idanki.

⁹ **Callaaf** weeye eraygu, sida aan filayo. Waa quudka ama cadka yar ee afka laga suro jillaabta (maqaalinta) kalluunka lagu dabo si loogu dago oo u soo raaco marka la dabayo. –Boodhari

Tixraac (labada qaybood ee cutubka 5aad): *halkii hore, bogagga 370-84.*

Tarjumistii: Boodhari Warsame

Email: bodhari.warsame@gmail.com